

GÜNEŞ TEORİSİ

Ömer DEMİRCAN

Güneş-Dil Teorisi, 1920'lerde başlayıp 1930'larda biçimlenen Tarih Tezi'nin bir parçasıdır. Amaç, "Türk"ü dışladığı için Osmanlı öncesi, hatta tarih öncesi zamanlara çekilen Türk uygarlık yorumuna sözcüksel veri sağlamaktır. Ancak 1935-36 yıllarında Atatürk ulusçuluğunu ve uygarlık yorumunu anlayamayanların eklediği bilim dışı esnetmeler, abartmalarla kuram amacı dışına çıkarıldı; kuramın varlığı, gerçekte karşı-devrimcilerin tanıttığı gibi, "Dil Devrimi"ne bağlı olmayıp tarih tezine dayanır. O nedenle kuramı ele almak isteyenler ilk önce Tarih alanında yapılan çalışmaları incelemek zorunladılar¹. "Güneş-Dil Teorisini"ni bir dil kuramı diye algılamak, ya da onu belli amaçlar için **özleştirme** ile ilişkilendirmek yanlıştır.

Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

¹. Bk. Behar 1992, ve TTK ile TDK 1932-1940 arası kurultay bildirimleri. Berkes (1975:204, 266-)'e göre kültür odaklı olan Hegel'ci Avrupa tarihçiliğinin bencil yorumuyla Türkler "tarihsiz halklar" dan sayılmıştı. Türklüğü dışarda bırakan Osmanlı da yıkılınca Türkler neredeyse "Coğrafyasız" kalamışlardı. Oysa, Türklükte geleneksel olarak ırk, din,kan, secere, hatta dil birliği, "*toplumsal birlik*" temeli oluşturmamıştı. Türkler bunların hepsinde "*tek*"çiliği değil "*çok*"çuluğu kabul ettiklerinden, toplumsal birliklerinin temeli, ya (Ahi'lik gibi) "*iş birliği*" ya da "*devlet birliği*" olmuş. Türk, tarihte en çok bu iki kavramla yer almıştı. Türklük, her zaman uygar bir toplumun adı olmuştu. Bu gün Türk diline karşı tutuma bakılırsa, cehaletin yönetimi, laiklik-karşıtı eğitimin baskısı karşısında Güvenç (1993)'te ulaşılan (Türk, türkçe konuşandır) biçimindeki dilsel tanım doğru görünmüyor.

Yeni Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda karşılaşılan en büyük sorun "uluslaşma" idi. İlk önce ulusal kimliğin belirleyici öğelerini ortaya çıkarmak (Timur 1986, Berkes 1975, Güvenç 1993), yetmezse, topluma ulusal bir kimlik biçmek, ve onu ulusal tarih öğretiminin bir parçası yapmak gerekiyordu². Daha 1923 yılında Darülfünun'a bir tarih tezi geliştirme görevi verilmişti (Ceyhun 1992:136).

Tarih tezi. Oluşturulan tarih tezi, günün koşulları ile yönetimin amaçlarına uyularak, çevre ülkelerinin uygarlık ve ekinini yok sayan Avrupa-merkezci, ırkçı tarih yorumuna karşı, uygarlığı ölçü alan aşırı iki varsayıma dayandı. (1) *İlk uygarlık çok eski, Tarihten önceki, çağlarda Türklerin anayurdu olan Ortaasyada doğmuş,* (2) *oradan Türkler aracılığıyla, tıpkı Güneş ışınları gibi dünyanın dört bir yanına yayılmıştı*³. Öyle bir işlevle donatılan iletişim aracı Türkçe bir Güneş-dil sayı lırdı. O uygarlığın ipuçları bir yandan arkeolojik alanlarda, öte yandan Türklerin gittiği yerlerde konuşulan dillerin sözlüklerinde saklıydı. Kazılar yapı larak elde edilecek bu luntular yorumlanmalı, öteki diller incelenerek Türkçeden geçmiş olabilecek kökler

² Bu aynı zamanda "Doğu Sorunu" ile Osmanlı İmparatorluğunu kendi çıkarlarına uygun etnik devletlere bölmeyi (Sevr Anlaşması 1918), Türkleri ise, yanlış ve bencil olarak, "uygarlığa kat kısı olmayan tarihsiz bir toplum" sayarak, gerekirse Ortaasya'ya sürmeyi düşünen zamanın sömür gecı Avrupa devletlerine bir yanıt olmalıydı. Buradan Atatürk'ün etnik temele dayalı bir ulusçuluk peşinde olamayacağı yorumu yapılabilir.

³ Atatürk'ün 1923'te 'Neue Freie Presse' muhabinine verdiği demeç de bu görüşü destek lemektedir : " ... bizi aşağı olmaya mahkum bir halk olarak tanımakla yetinmemiş olan Batı, yıkıl mamızı çabuklaştırmak için, ne yapmak lazımsa yapmıştır. Batı ve Doğu zihinlerinde birbirine kar şıt iki ilke söz konusu ise, bunun en önemli kaynağını bulmak için, Avrupaya bakmalı. İşte Avrupa da aralıksız mücadele ettiğimiz zihniyet budur" (Atilla İlhan 8.4.1997'den).

bilimsel yollarla ortaya çıkarılmıyordu⁴. Oysa dil yoluyla "türk"ü belirlemek olanaksızdı (Berkes 1975, Güvenç 1993). O yüzden böyle bir kuram dil devriminin içine giremez di. Dil sorunu, "Türkçülük" yanlılarının düşündüğü gibi, bir kimlik sorunu olarak orta ya çıkmamış, uluslaşma sürecinde en başta bir iletişim sorunu olarak algılanmıştı.

Ulusçuluk yoluyla ilerlemek yeni Türk devletine de son derece çekici geldi. Türklerin bir ulus olarak büyük bir uygarlığın yaratıcısı oldukları ileri sürülerek Tarih Tezi böylece devrimci bir ilkeye dönüştü. Ortak bir dile dayalı, ulusal birlik yaratma süreci, Avrupada (Fransa ve Almanyada) olduğu gibi Tarih eğitimine bağlandı. Öyleyse bir **ulusal tarih** yazılmalı ve bir **yurttaşlık bilgisi** gibi öğretilmeliydi.. Öğrenciler bu derste ulusu, devleti ve hükümeti tanımakla görevlendirildi (Behar 1992). Ancak, uygarlık tarihi henüz yazılmamış olduğundan (Berkes 1975), böyle bir görüşü halkı kul olarak gören Türk aydınları ne anlayabildiler, ne de onu Atatürkçü yolda geliştirebildiler.

Kurulan **ulus-devletin** gücü iki temel kavrama "**laiklik**" ile "**çağdaşlaşma**"ya da yandı. Onun için Türk uygarlığı yüceltilerek Türkkü dışlayan Osmanlı ile ilişkisi gözardı edildi ve başlangıcı, ırkçı görüşü öne alan Türkçü'lerce '**tarih öncesi**' dönemlere kadar uzatıldı. Yaratılan uygarlık Ortaasyada başlatılarak Coğrafya ile ilişkilendirildi.. Şemsettin Günaltay'a göre, Güneşin ilkel toplumlardaki tanrı tanımaz gücü Güneş-Dil Teorisi'yle öne

⁴ Her ulusun bir tarihi vardır. Bu tarih uygarlığa yapılan katkı ile belirlenir. Uygarlığa yapılan katkı ile ırklar arasında doğrudan bir ilişki belirlenmiştir. En çok katkıyı yapan beyaz alp ırkıdır. Türkler de uygarlığa yaptıkları katkılar göz önüne alınarak beyaz ırktan sayılmalıydılar. Berkes (1981:34): "**Batı bilginlerinin Türk tarihine bakışı, İslamlık tarihçilerinin bakışlarındaki ön yargılara göre biçimlenmişti. İslam, Osmanlı ve Batı tarihlerinde 'Türk' ülkesiz, tarihsiz, uygar kırsız ve genellikle yıkıcı bir yaratıktır**". Oysa Türkler, not 2'ye göre gerçekten dikkate değer insancıl toplumlari oluşturan insanlardır,(1975:204).

çıkarılarak Türk Dili İslamın boyunduruğundan kurtarılı yordu⁵ (Behar 1992:177-). **Ulus**, dil, kültür, düşünce birliği ile yurttaşların dayanışma sından oluşan toplumsal, siyasal bir bütün olarak görüldü. Ne var ki bu, 'türk' tanımı mına bir dereceye aykırı idi (Berkes 1975).

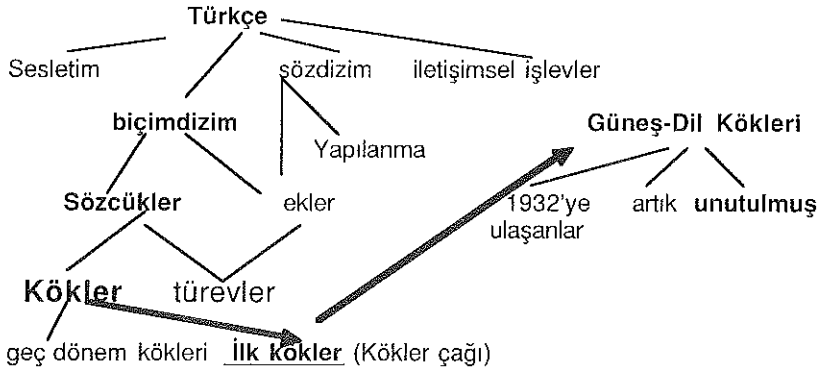
Dil tezi: Dilsel verileri bulmak için ilk başta Türkçede ilk köklerin biçim ve anlamları belirlenmeli, onun için de, dilin nasıl yaratıldığı açıklanmalıydı. Buna göre, dil yaratılırken ilk oluşan birimler köklerdi. Türkçe kökler ilk insanın **Güneşi** görünce çıkardığı haykırışlarla biçimlenmiş, anlamları **Güneşin** nitelikle rinden seçilmişti.. Oysa, içinden çıkılamadığı için, o türden varsayımlara dayalı yorum oluşturma Avrupada çoktan bırakılmıştı.

Dil evrimi birbirinden bağımsız üç ayrı döneme ayrılmıştı: **1. Kökler çağı** - yaratıcı çağ, **2. Gövdeler çağı** - türetme evresi, **3. Çekim (flexion) çağı** - yeterlik dönemi⁶. Dil evriminin böylesine dönemlere ayrılması Türk dilinin eskiliği varsayımı ile birleşince, yine ırkçı ama yanlış bir üstünlük böbürlenmesi ile, öteki dillerin Türkçe den çıktığı, daha doğrusu ilk Türkçe köklerin başka dillerde bulunduğu varsayımının ileri sürülmesini kolaylaştırmakta idi⁷.

⁵ Bu amaçla 1933'teki Üniversite Reformu ile 240 öğretim üyesinden 157'si dışarda bırakılarak yerlerine çoğu dilbilim ve arkeoloji uzmanı Alman profesörler atandı. Devrime katılmayan İstanbul Edebiyat Fakültesine karşı 1936'da Ankara'da adında Tarih Tezi'nin ana alanlarını içeren "Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi" kuruldu.

⁶ Türkçe köklere ilişkin varsayım için, Alfredo Trombetti'nin (1848-1928) "Dil Kaynağının Birliği" (1905:51) adlı İtalyanca kitabından destek alındı, (TD 1933, sayı 4, s.51; Özdem 1936:127-). Dilin kaynağına ilişkin eski kuramlara ilgi duyanlar Özdem 1936'ya bir göz atabilirler.

⁷ Rawlinson'un (1851) Sümerce'de ne Hint-Avrupa ne de Sami dil öğelerinin bulunmadığına ilişkin görüşünü öğrenince, Atatürk çok sevinmiş. O dilin Türkçe olabileceği üzerinde gecelerce çalışılmış (Lewis 1984:204). Türkçe ile yakınlığı araştırmak için Avrupada tanınmış Sümer ve Eti (Hatti) dilleri uzmanları Türkiyeye çağırılmış. (Hatiboğlu 1963:28-29). Hommel (1915) Sümerce - Türkçe 200 sözcüğü karşılaştırmış. Barenton

Yukardaki çok yalın açıklama ile, 'Güneş-Dil Teorisi'nden başlıca amacın 1) Tarih Tezi'ni destekleyici ekinsel-dilsel veri elde etmek olduğu, 2) incelemelerin, *unu tulmuş eski kökleri ortaya çıkarmak gibi çok kısıtlı bir kökensel-sözlüksel katkısından da yararlanılabileceği*, ama dilbilimsel açıdan bunun kesinlikle bir *dil kuramı* sayılamıyacağı anlaşılır. Ancak sonradan, Güneş-Dil kuramı *sözcüklerin köken, biçim, sesletim ve anlam bakımından çözümlenmesi* olarak tanımlanır. Bu yolla ayrıca kay nağı bilin meyen, kökeni açıklanamayan sözcüklere sahip çıkılıp (Özgü 1963:29) onlardan yeni türetmeler yapılarak Türkçenin zenginleştirilmesi düşünülür. Bu ise, işi kolay kılmak için, yenilgiyi baştan onaylamaktı.

Söz konusu edilen köklerin açıklanabilmesi için, hiç gerekmediği halde yine ırkçı bir itiytle, bir dil oluşum kuramı seçmek gerekiyordu. Türü yorumlar arasından (Özdem 1936), Rousseau'nun (1755-1822) ileri sürdüğü: *"duygusal haykırış"ların, sanki çocukların dil*

*(1936) ise, "beşbin yıl önce Mezopotamya'da mücerret bir halde bulunan bu Sümer söz köklerinin bugün canlı Türk dilinde bulunduğu"nu ileri sürmüştü. O çalışmalarla dünyanın en eski dilleriyle Türkçe arasındaki ilişkiler aranmıştı.

edinmelerinde başvurulan koşullanma işlemlerine benzer bir yolla göstergeleşmiş olduğu yorumuna yakın bir açıklama bulunmuştu. Doğrusu, Türk çedeki yansıma kökenli sözcüklerin çokluğu da bunu destekliyordu.

İlk iletişimi el, yüz ve beden hareketleriyle sağlayan insanın sözel göstergelere geçişinde Güneş karşısındaki hayranlığını simgeleyen doğal /ağ/ biçimi ilk haykırış olarak seçildi. Bu ses dizisi, ilk bilinç varlığı olan güneşi simgeliyordu. /Ünlü + ğ /, insanın çıkardığı en doğal ses dizisi sayılabilirse de varsayımsal bir biçimdi⁸.

⁸ İlk anlamlama nesnesi olarak güneşin seçilmesinde Türkiye'ye 1933 yılında gelen Marr'ın (belki de 1926 yılında gelen Radloff'un) etkisi olabilir (Samoiloviç, TDK 1936: 320-23, Tankut 1963: 121-22). O zaman Türkiye'de Ömer Seyfettin'den bu yana tanınan F.de Saussure'ün göstergeyi "neden siz" olarak nitelemesine karşılık "Güneş-Dil"de ilk göstergeleşme nedenli görülmektedir. Eski Greklerden bu yana sürekli yinelenen bu tartışma, artık, dilin kaynağıyla ilgili inandırıcı bir açıklamaya dönüşmüştür. O gün de nedensiz bir yorumla ne sözcük ne de ek anlamları açıklanamazdı. Kaldı ki ilk göstergenin nedensiz oluştuğunu kim bilebilirdi. "Güneş " sözcüğünün seçimi gerçekten de Marr'ın açıklamasına dayanıyor olabilir (Özdem 1936:138). İlk totem "gök" idi. Hititler, Sümerler, İskitler Güneşe tapıyorlardı. Güneş kültü dünyanın her yerinde vardı, ancak o yolla evrensel bir yoruma ulaşılabilirdi. "Bu sözcük ilk dilde çekirdek kavramı teşkil etmiş, ondan sonra bundan türlü yönlerde anlam dizileri oluşmuştu". Özgü (1963:29)'a göre de Güneş-Dil kuramı köken arama çalışmalarının bir aracı seçilmişti.

Güneş-Dil Teorisi Viyanalı Dr.Kvergiç'in yayınlanmamış olan 41 sayfalık bir metnine bağlanıyor. Oysa onun gönderdiği metinde "güneş" ad bile geçmiyormuş (Dilaçar 1963:47, Lewis 1984:207). O dilcinin III. TDK bildirisini ise, doğrudan doğruya Güneş-Dil kuramını en destekleyici bir konuşma niteliğinde. O metinde geçen, ünsüzlere anlam koşulması biçiminden de yararlanılmış olduğu kuşku. Çünkü 1928 öncesinde ünsüzlere öncelik tanıyan eski yazı, özellikle ek ünsüzlere öyle anlamlar koşulmasına elverişlidir. Üstelik ünsüzlere anlam koşma çok eskilere dayanmaktadır. Bilgi için Özdem 1936'ya bakılabilir. O tür yorumlar Sokrat dönemine kadar götürülmektedir. Ayrıca Özdem, Fransız bilgini Paul Regnaud'un (1838-1910) Güneş-Dil kuramına en yakın görüşü dile getirdiğinden söz ediyor (s.99-). Kuram ve ona dayalı çözümler için Dilmen 1936, Tankut 1936, İnan 1936 yayınlarına bakılabilir. Bilindiği gibi

Kökler. En eski kökler ile eklerde hece yapısı “ünlü + ünsüz”(= OY) olarak belirlenmiş⁹. Başlangıçta sözcükler ortakmış. Dilbilgisi sonradan doğmuş (Tankut 1963:21). Ünlüler anlam taşıyor, gerçek anlamlamayı ünsüzler belirliyormuş. Gösterge yapımında birbirinin yerini alabilen ünsüz türleri dört küme oluşturuyormuş (Tankut 1963: 21) : **arka sesler** : ğ, y ,g, k, h ; **dudak sesleri** : v,b,m,p,f ; **dişardı sesleri** :t,d,n,l,r ; **damakönü sesleri** : s, ş, c,ç,z,j .

Ona göre dilin ilk biçimi OY dizimli kökler içeriyormuş (TDK 1936). Bu düzenlemede “**artık**” biçimlere yer yokmuş, her biçimin bir anlamı varmış. Türkçenin kökleri şöyle belirlenmiş: **8 ana kök** : ağ,eğ, iğ, iğ, oğ,öğ, uğ,üğ (Hepsi ‘güneş’ anlamı taşıyormuş). **168 öteki OY biçimi kökler.** **160 YO biçimi ters kökler** **3360 YOY biçimi bileşik kökler.** **Toplam kök sözcük sayısı :3.696’ yı buluyormuş¹⁰.**

Anlamlama. İlk kavramlar Güneşe bağlı olarak yaratılmışmış. Altı kümede toplanabilen 30 ayrı kavram bir çokanlamlılık kaynağıymış.. Zeka, söz ve dil “Güneş” ten doğmuş: O anlamlar şunlarmış: **1 Güneş, Ay, Yıldız, yıldırım, esas, sahip, Allah, efen di,benlik, kuvvet, kudret, yükseklik, büyüklük, çokluk, çoğalma, büyüme; 2. Işık, aydınlık, parlaklık, zeka, güzellik; 3 Sıcaklık, ateş, duygu, heyecan, sevgi, sevimlilik, koku ; 4. Hare ket, süreç,**

---

yansıma sözcüklere dayalı olarak Türkçe seslere anlam yüklenmiştir (Demircan 1996, 1997).

⁹ 300 sözcük üzerinde yapılan incelemelere göre (İnan 1936:208) OY sesdiziminin Türk diline hakim olduğu anlaşılmış. Ne var ki o yazımsal bir saptamaydı, sesletimle ilgili değildi (Demircan 1996).

¹⁰ I. Türkçede kök, yani tek-heceli sözcük azdır; ya da Güneş-Dil yorumuna göre bunlar zaman içinde yitmiş olabilir. ii. Ancak, Türkçede tek heceli köklere gerek vardır. iii. Bu tür köklerin yapılmasına karşı konulamaz. Tek-heceli köklerin biçimsel yabancılığı kanıtlanamaz,ama üretimi de kolay değildir. iv. En zor olan, tek-heceli biçimlerin önce kavram yaratılıp ondan sonra yapılmasıdır. Eğer bu olanaksız ise alıntı kavram, (şov, tim, şok, rem,... gibi) özdeş Türkçe sesdizisine yüklenebilir. v. Türkçede türetme yolları çok zengin olduğundan, ondan sonrası güçlük yaratmaz.

zaman, uzaklık, buut, yer, kara, toprak, gıda, hayat, faaliyet, ruh ; 5. Renk, su ; 6. Ses, söz

Türetme. Ünlüler asıl anlam göstermezmiş. Kimi ünsüzlerde belli anlamlar toplanmış. Örneğin /k/ ögesinde bütün dünya dillerinde "yakma, yanma, sıcaklık",... anlamları birikmişmiş (Tankut 1963:21). Samih Rifat'a (TDK 1932:52-78) göre /k/ sıcaklık ve ışık anlatır: kuğ, kız,kızır,kayna kavrul, kak, kıvılcım, kozay, göymek (yan-), gök,... /k/ ile başlayan sıcaklıkla ilgili sözcükler: kor,kuğ, köz, kül, hur, har, hor,... gibi. Aynı bildiri için de ilginç sözcük dizileri sunulur; örneğin /b/ sesiyle başlayan vücut parçaları: baş, burun, boyun, bağır, böğür, bel, bıkın, but, bacak, baldır, bilek, b/parmak, boy, bos ,... Konuşandan uzağa doğru ana köke kattıkları anlama göre ek ünsüzleri yedi kümeye ayırmış:

1. ğ,y,g,k,h,m,b,p,v,f ünsüzleri özne veya nesnenin tam kendini, içini gösterir.M özü, egoyu gösterir: men/ben ; 2. n , özne veya nesnenin kendine bitişik olanı gösterir ; 3. z, geniş alanı gösterir ,s,ş Z alanı içinde, ş alanı n'ye en yakın dar bir alanı gösterir, ç,c,j alanları z içinde ş,s,z gibidir. 4. L en uzak ala na kadar her alandaki özne ve hareketleri gösterir: gizil/edilgen -( )L ; 5. r özne ve nesnenin belli bir alanda toplandığını ve yığıldığını gösterir. 6. t,d çok güçlü yapıcı ve yaptırıcı hakim ögedir. 7 k, ğ, g, y, h, v, m, b, p, f sözcüğün anlamını tamamlamaya, belirlemeye ve anlatıma, sözcüğü adlandırma ya yarar,deniyor.

Abartılı Güneş-dil Çözümlemesi

Kurala göre her sözcükte bir ana-kök varmış; bu kök kimi sözcüklerde düşebilirmiş. Dilin başlangıcında söz bir ünsüz ile başlamazmış; hiçbir ünsüz ünlü olmadan kullanılmazmış; bir kümede bulunan ünsüzler birbirinin yerine geçebilirlermiş. Sesletim yasaları kesinmiş; ekler de tıpkı kökler gibi birer O+Y biçimindeymiş

(TDK,1936). Bu tümüyle Alman 'yeni gramerci' görüşten aktarılmış.

Çözümleme işlemi kimyasal bir ayrıştırmaya benzetilmiş. Örneğin "düşünmek" sözcüğünün doğru sayılamıyacak açıklanışına (Dilmen 1936:56' dan) insanın neredeyse inanası geliyor.

Anlamlar:	Öte, Güneş	Yapıcı	Etrafa yayıma	Ek,geri dönme	Özn e	Eylemi adlandırma
Biçimler/d izim: :	üg +	üd +	üş +	ün +	üm+	ek

TDK III:363'ten kimi çözümlmeler :1) ağ + ağ = ağa, 2) öğ+üt = öğüt, 3) uğ+us =us, 4)ağ+aç = ağaç, 5) ağ+at+ağ = ata, 6) oğ+ok+uğ = oku,... . Bu biçimiyle açıklamadan çok yakıştırma söz konusu¹¹. Abartılı asılsız

¹¹ Özgü (1963:30) "yapılan çözümlmelerle birçok yabancı sözcüğün Türkçeye mal edilebileceği gösterildi", diyor. Oysa Arsal (s.385) ona karşıdır: " latince terimler almak düşüncesi gibi, Arapça terimleri Türkçe ilan etmek önerisi de ciddi bir fikir değildir,... Dil meselesi öyle aldatmacalar, kaçamak davranışlarca çözülecek bir sorun değildir", diyerek abartma yanlılarının daha 1930 öncesinde varlığını duyuruyordu.

1935 yılında yayınlanan " Türkçe'den Osmanlıca'ya Cep Kılavuzu" önsözünde Dilmen "Dili mizin öz kaynaklarına doğru inildikçe, Türkçede ana söz köklerinin varlığı, bunlardan türlü sözler türetmeye yarayan eklerin zenginliği,... kendini göstermekte,...Öztürkçe karşılığı gösterilen sözler de köken bakımından Türk Diline yabancı değildir,...Türkçeden başka denilen dillerin de aynen Türk kaynağından geldiğinin ortaya çıkmakta olduğunu" ileri sürmektedir. "Osmanlıca'dan Türkçe'ye Cep Kılavuzu" (1935) içinde " Türk Dili Araştırma Kurulu" imzalı önsözde de benzer biçimde "...şimdiye kadar yabancı dilden gelmiş sanılan sözlerden bir takımının o dillere de öztürkçe kökünden geçtiği,...Türk dilinin bir yandan Hint-Avrupa, bir yandan da Semitik dillere kök vermiş bir anadil olduğu, 1936 Kurultayında verilecek bildirimler için hazırlık yapıldığı" açıklanmakta, araştırmalara Atatürk'ün özveriyle katıldığı belirtilmektedir. Neyin Türkçe, neyin yabancı olduğu bilinmeksizin özleştirme yapılamıyacağına göre, 1932-1935 arasındaki Tarama, Derleme, Cep Kılavuzu çalışmaları "Neyin Türkçe olduğu, neyin Türkçe sayılabileceği" sorularına ölçüler getirmeyi amaç edinmişti. .

yorumlar ve öneriler 1933 yılından başlayarak gerek Türk Dili dergisi, gerekse Kurultay bildirilerine yansıyor¹². Dillerarası ortaklık ilişkilerinden ne anlaşıldığı TDK (1936)'da verilen birkaç çözümleme örneğiyle daha iyi gösterilebilir. Buradaki tek heceli kökler Güneş-Dil ilkelerine göre anlamlandırıyor, (Tankut 1936: 112-120).

idée: iğ+ id+ eğ+ eğ (fikir) ; **Teos**: eğ+ et+ eğ+ os (Allah) ; **voda**: oğ+ ov+ od+ ağ (su). Türkçe : "teğmek, teğ, tokuş, tokunmak, tik" ile ilişkili sözcükler: takti (Sanskrit), taka (Avestan), tak (Farsça), teku (Litvanca), tok (Slavca), thiggano (Grekçe), tango (Latince), toccare (Latince), taikus (Gotça), tohken (Flamanca), toquer (Fransızca), tactus (Latince),

---

¹² Naim Hazım (1933, TD 3:83-) yanlış olarak: "Arap Dili ... Türk Dilinin hemen bir bozuntusundan başka birşey değildir- bir anadan doğmadır". TD 8-9 (1934) :19'da " Türk Dilinin, Hint Avrupa Dilinin şimdiki kadar aranıp da bulunamayan kaynağı" olduğu, s.20'de ise " Türk Dili üzerine araştırmaların Sümer ve Eti kayıtlarından başladığı"leri sürülüyor. Dilemre (1932 TDK:73) "Türk Dili bir Hint-Avrupa dilidir. Altay Dili köklerinin aynı zamanda Avrupalı olması bundandır". Agop Martayan (1932 TDK:98), "Sümerce ile Türkçe aynı dillerdir". Hakkı Nezih (TDK 1932:139), "Hint-Avrupa dil ailesinin çıktığı dil Türkçedir. Bu diller, Türkçeden ayrıldıktan sonra başka başka gelişmişlerdir Samih Rifat (1932) "kes,kas,kıs " sözcüklerini Latince 'casser' (kes-), Farsça 'kasten' (eksiltmek) ile ilgilendirir. Oğuz Bey (1932:444) "İlk medeniyeti kuran Türkler olduğuna hiç kimsenin şüphesi kalmadı" genellemesini yapar. Reşit Galip (1932:470), "Görülüyor ki dilimiz,...en ilk ve eski kültürlerin dili ...bugünkü dilcilerin kök diye baktığı Sanskritçe, Yunanca, Latince gibi dillerin de kökünde duran bir dil...Sümerce,Etice gibi ilk önyasya medeniyetlerinin de dili olsa gerek". Dilmen (1936:51-), "Türk Dili hesaba katılmadan yapılan bütün çalışmaların sonuçları yarım ve kısa kalmıştır. Güneş-Dil en eski kaynak biçimi bulacaktır. Dilaçar (1936:48) "Dünyanın en eski tarihi dili Sümer Türkçesindeki /u/,/uğ/ sesbirimli ve 'doğan güneş' resimli yazı şeklinden gelen bu sözden bu kadar anlam çıkardıktan sonra ...". Tankut (1936:11,1963:24), "Bütün dünyada dolaşmış ve kültürlerin içine yerleşmiş genel bir dil vardır. Bu dil Türkçedir.Hint-Avrupa klasik etimoloji sınırı Sanskrit'ten öte gidemedi". Kuşkusuz bunlar şahlanmış yakıştırmalardır.

tact (Fransızca)...¹³ **As** (ağ+as): çıkar, kalmak, yukarı; Farsça asman : gök ;Eski Nord ass= Ang losakson os : Allah. **Ev/ive/eve** : acele; Çuvaşça ' ivit/iğit : fırlatmak; İbranice Atha :geçmek, gitmek ; Eski Mısırca it: uzaklaşmak, alıp götürmek; Sümerce ed : çıkmak; Etica it: git, ...¹⁴

Yorumlar. Her kuram sonunda iki yoruma kavuşur. İpuçları elverirse, başlangıçta çoğunlukla güçlü, süpürücü genellemeler yapılır. Sonradan, kanıtlanmış olan yanlar bir araya getirilerek, bu kez daha gerçekçi ama, iddiasız bir yorumla o çalışmanın tortusu özetlenir.

- i. Olağan** *Türkçede böyle tek heceli kökler olabilir. Eğer zaman içinde unutulmuş varsa onlar aranıp canlandırılabilir.*
- ii. Abartılı** *Tek heceli kökler ve ekler öteki dillere Türkçeden geçmiş olabilir.*
- iii. Aşırı** *Tek heceli kökler öteki dillere yer yüzünün en eski ana dillerinden biri olan Türkçeden geçmiştir.*
- iv. Karşıdevrimci 'kul'ca** *Eş biçimli kök/tabanlılar Türkçeye yabancı dillerden geçmiştir.*

¹³ Yukardaki sözcükler Türkçe sözcüklerle ya eş anlamlı, ya da yakın anlamlı olarak verilmektedir. O tür sözcükler, ses benzerliğinden gidilerek bir araya toplanmış, ve onların bir kaynaktan çıkmış olabilecekleri varsayılmıştır. Bir dilde yazılı ötekinde sözlü dilden olan sözcüğe öncelik tanınmaktadır, oysa bunun tersi de doğru olabilir. Bu karşılaştırmada ana-köklerin Türkçede biçim değiştirmediklerine, zaten bunların yeterince yalın olduğuna inanılmış gibidir. Yabancı bilim adamının: Rowlinson 1861, Wolley 1829, Hommel 1915, Barenton 1936,... bu yorumu destekleyen, özellikle Sümerce ile Türkçe arasındaki benzerliğe gönderme yapan görüşleri de yardım etmiştir. Ne var ki gerçek yanılığa burada düşülmüş, en eski ve değişmemiş sayılan Türkçe biçimlerle değişmiş ve bu gün kullanılmakta olan yabancı biçimler ne yapısal ne de dil türü ayırımına bakılmaksızın karşılaştırılmıştır.

¹⁴ Buna benzer biçim ve anlam yakınlığı bulunan sözcüklerin kökeninin Türkçe olduğunun kanıtlanması, Türk uygarlığının söz konusu uygarlıklardan daha eski olduğunun ortaya çıkarılmasını gerektiriyordu. O nedenle Ortaasyadaki kazılarla ve bulguların tarihi ile ilgilenildi. Anadolu'da yapılan (örneğin Burdur- Hacılar) kazılarda Hitit öncesi izler arandı (Dilaçar 1963:51).

Özellikle 1936 kurultayında genellemelere kanıtsız açıklamalara gidilmişti. Geçen sürede Güneş-Dil kuramının en az dört ayrı anlamı gelişmiş olup her yazan ayrı bir yorumu gönderme yapmaktadır.

1. "**Tarih Tezi**"ne (TTK,1931) dayalı birinci yorum başta açıklandığı gibi dir. O teze ilişkin savlar (1933'te) "**Onuncuyl Marşı**"na bile girmişti¹⁵: "**... Biz ki bütün başlardan üstün olan başlarız,Tarihten önce vardık, tarihten sonra va rız,...**"¹⁶ Atatürk "**Türk**

¹⁵ Behçet Kemal Çağlar ile Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazıp Cemal Reşit Rey'in bestelediği bu marşı Keşirtepe Köy Enstitüsünde sık sık söyledik. Güneş-Dil Teorisi ile ilgili savlar ikinci dörtlükte yer alır " .

¹⁶ . Nitekim daha 1860'lı yıllarda Polonya asıllı Mustafa Celalettin Paşa'nın (1826-1876), aslı Fransızca olan "**Eski ve Yeni Türkler**" adlı kitabında Türklerin Avrupada oturan kavimlerle bir, "Türo-Ariyen", ırktan geldiğine; Sami,Turani ve Hamileri insanlığın aşağı cinsinden sayan Avrupa lıların o görüşlerinin bencil olduğuna; ilk kez Türk ırkının güç ve genişliğine; bu ırkın insanlık tarihin de oynadığı büyük role; Türk dilinin öteki dillerden yardıma gerek duymayacak derecede zengin olduğuna; Türk dilinin başka dillere yaptığı katkılara değinilmektedir (Akçura 1928:52-53). Necip Asım da:"**Leon Cahun'un tarihini (Asya Tarihine Giriş, Paris 1896) genişleterek çevirdim. Bu nun nedeni de tarihi bir millet olduğumuzu göstermekti**", der. Ancak, Ziya Gökalp o kitabı sanki "**pan-Türkizmi teşvik etmek için yazılmış gibi**" görür. Bursalı Tahir Bey de (1898) "**Türkleri yalnız ca akıncı soyundan,kaba kahraman zanneden bir alay düşmanın manasız fikirlerini reddetmek için İslam medeniyetinde Türklerin hissesini ayırıp göstermeye çalışmıştı** (Akçura ,128).

1. Türk Tarih Kurultayı (TTK, 1931) ile I.Türk Dil Kurultayı (TDK, 1932) bildirilerine bakı lırsa, ırk sorunu üzerinde önemle durulduğu anlaşılır. Köprülü, "**beyaz derili brakisefaller Asyadan Avrupaya gelmişlerdir,... Türkleri, bütün antropolojik hakikatlere rağmen ... Alp adamı dedikleri brakisefaller zümresine bir türlü sokmadılar ... bizim sarı ırkla bir ilişkimiz yoktur. Esasen Türk, medeniyeti Avrupaya getirmiş olan Alp ırkına bağlıdır**" der (TTK 1932:48-50,). Dilaçar'a göre (TDK 1936, 1963:45,51; 1975:470-72) "**Türkler, erken bir çağda Ortaasya yaylası kurumağa başla yınca, Cıvalı Taş Devrinde o yerlerden göç etmeğe başlamış. O ırka, Himalayaların Avrupadaki uzantısı olan Alp Dağlarından dolayı Homo Alpinus adı verilmiş.... . Dünyada yüksek kültürün anayurdu Ortaasya, ve o kültürü kuran ve bütün dünyaya yayan da Türklerdir... .**

milletini ve Türk dilini uygarlık tarihinin ve kültür dilleri nin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz”, diyordu (Kocatürk 1984: 125).¹⁷

2. Kuramın doğru olamayacak ikinci yorumu ise, **dilin başlangıcında oluşan kök sözcükler ile onların türevlerinin Güneşin türlü niteliklerine ve o varlığın in sanlarda yarattığı çağrışımlara göre anlam yüklenerek göstergeleştiği varsayımından çıkarılıyor.** Türkçede yansıma sözcük köklerinin bolluğuna bakılırsa (De mircan 1997,Zülfikar 1980), daha

Alpinler Türkçe konuşurlardı”. Türk dil tezi Türk tarih tezinden çıkan bir sonuçtur. Türklerin göçebeliliği konusunda Ceyhun (1992) aydınlatıcı bilgiler derlemiş, ve yeni yorumlar denemiştir..

17. I. TTK'nda Milli Eğitim Bakanı Esat Bey (s.5) , "Yazılmış olan kitaplar, Türk milletinin varlığı nı ve benliğini, dünya uygarlığına katkısını açıklamaktan uzaktır" demektedir, sonradan Milli Eğitim Bakanı olan Dr.Reşit Galip Bey ise, "Türk tarihine asırlardır katran yağdıran yerli ve yabancı taassup grupları"ndan söz etmektedir (s.61). Ayrıca bk. Hatiboğlu 1963:10-14; Özgü 1963:29; Tankut 1963:120. Samih Rifatin bütün konuşmalarından Atatürk'ün başlıca dünya dilleri ve Türk dili hakkındaki görüşleri öğrenilebilir. Aslında Atatürk dilciliğinin bütün ilkelerini I.TDK'nda bu sözcülerle açıklamıştır (s.13). Öyle bir tarih yorumunu anlamayanlara karşı Sabahattin Eyüboğlu (1955:195) şu değerlendirmeyi yapıyor: "... bir tarihçi değildi,Atatürk;... ama giriştiği devrimlerin yeni bir tarih görüşüne dayanması gerektiğini bilginlerimizden daha iyi biliyordu. Ortaya attığı aşırı fikirlere kıs kıs gülen hödükler- ki aralarında Batılı bilginler de vardı- bunların arkasındaki yaşama ve yenileşme gücünü görmüyorlardı. Medeniyetin kaynağında Türkleri görmesi, bir üsünlük böbürlenmesi değil, bir dünyaya açılma, insanlık tarihini benimseme, düşüncemizi saran kabukları kırma gayreti idi". Her ulus gibi Türklerin de kendi uygarlığının kökenini arama, ona ilişkin görüşlerini sınaama hakları vardı. Berkes (1957:155) " Atatürk'ün amacı: Türklerin ilkel dinlerin etkisi altında yaşayan kabilelerden gelme insanlar olmaktan çok, daha geniş yarımlarla tarihte yer almış insanlığın önemli bir parçası olduğunu meydana çıkarmaktı. Milli Şef dönemi aydınlarının çoğunun sandığı gibi bu, bir ırkçılık ve şövenlik değil, tersine çok geniş kapsamlı bir hümanist tarih görüşüydü. Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi adı altında kurulan fakülte böyle bir tarih yaklaşımını işleyecek bilim kurumu olarak düşünülmüştü..." ,diyor.

önce benzerleri üretilmiş olan o türlü bir dil türe yiş yorumun çekiciliğine şaşmamak gerekiyor. Ancak bugün kullanılan yansımalar ara sında Güneş ile ilgili bir örnekle karşılaşmadım.

3. Üçüncü yorum da, Kurultaylarda sunulan bildirilerden ve açıklanan görüş lerden çıkıyor. Atatürk'e yapılan övücü ve yüceltici göndermelere bakılırsa, oradaki 'Güneş'in Atatürk olduğu anlamı da çıkarılabilir (Özgü 1963:29, Dilaçar 1975:468). Ni tekim Dilaçar, "**Atatürk, Güneş-Dil Teorisinin sahibi olduğunu gizlemeden, ya bancı Türkologlara açıkladı,**¹⁸... Atatürk'ün tarih ve dil tezlerinin yalnız konuşan, dinleyen Atatürk tarafından değil, okuyan Atatürk tarafından da kurulduğunu bildir mek için yazıyorum", demektedir (1975: 481). Bence bu bir saptırma olup o tutarsız kuramın gerçek sorumlularını gizleme amacı taşıyan bir bilgilendirmedir.

4. Dördüncüsü ise, bütün dünya dillerinin Türkçe'den çıktığını ileri süren, ve **1936 yılında toplanan III. Türk Dil Kurultayına sunulan çözümlerle açık lanmaya çalışılan ırkçı, Turancı bir yorumdur.** Tankut (1963:125)'e bakarsanız, "Atatürk'ün üzerinde önemle durduğu bu kuram, kendi çevresi ve konusu içinde kal sa idi değerini koruyacaktı. Fakat o sırada tanınmak gayretinde olan bazı kimseler kuramı çığırından çıkardılar". O tepkinin izleri daha (1933) "Onuncu Yıl Marşı"nda görülebilir, (... **Karanlığın üstüne Güneş gibi doğarız...**). Kimi kurultay bildirilerin den, örneğin İsmail Müştak Mayokan'ın sunduğu bildiri ile (TDK

¹⁸ İnan (1936:3)'de , "Güneş ilk insanlar için herşeyden üstün bir nesnedir, ve dilin ortaya çıkışın da ilk etmelidir. Güneş-Dil Teorisinin esaslarından biri budur. Güneş kültü dünyaya Türkler tarafından yayılmıştır. **Güneş-Dil teorisi'nin kurucusu, eski ve yeni bütün Türk lehçele rinde kullanılan kelimelerin anlamlarını inceleyerek bu kanunu bulmuştur**" diyerek örtük olarak Ata türk'e yansız gönderme yapıyor, dilcileri bu uğraşın sanki dışında görüyor gibi .

1936:210-23) "Etimoloji, Morfoloji ve Fonetik Bakımından Türk Dili" adlı yazarsız, tarihsiz (1935) kitapçığı Atatürk'ün hazırladığı ileri sürülmektedir. Bana kalırsa, o metin, geçici ola rak düzenlenmiş bir ortak çalışmadır. Her ne kadar dil çalışma larına katılmışsa da, yapılan yanlışlıklar Atatürk'e yüklenip sorunu anlayamayan o günün uzmanları temi ze çıkarılamaz.

Günlük dilde kullanılan yabancı sözcüklere Türkçe karşılıklar bulunmasını istemeyenler, Atatürk'ün özleştirmeyi durdurmak ve bu yolu tıkamak için Güneş-Dil Teorisi'ni ortaya atmış olduğunu yazmaktadırlar.¹⁹ Tümüyle

---

¹⁹ Bu görüşe hala katılan Lewis (1997), dil devriminin öyküsünü trajikomik bulmaktadır. Kütükoğlu (1966), "1936'da tılsımlı bir anahtar bulunarak Türkçeleşmiş kelimelerin Türkçe olduğunu ispat eden Güneş-Dil Teorisi'nin ortaya konduğunu; Turan (1965) "...hayali bir Güneş-Dil Teorisi uydurularak bütün yabancı kelimelerin Türkçe olduğu'nun iddia edildiğini; Timurtaş (1960:69) "... Güneş-Dil Teorisi evresinde ise, ...bir orta yol arama endişesi" görüldüğünü; Hacıeminoğlu (1975: 97), "Güneş-Dil Teorisinin tasfiyecilik, uydurmacılık ve özleştirmecilik akımını durdurmak için " ortaya atıldığını ; Sertkaya (1979: 14) ,"Güneş-Dil Teorisinin özleştirmeye red ve yaşayan dile dönüş için" düzen lendiğini; Banguoğlu (1981:69), " Atatürk'ün yapmayı düşündüğü başlıca reformların 1928'de bittiği ni, ve ... bir kuram (Güneş-Dil) ile bu işi bıraktığı"ni ileri sürmekte, Korkmaz (1963, 1973, 1974: 77, 1985: 21) , Tekin (1975), Ercilasun (1984) , biraz daha üstü kapalı ama benzer yorumlar yapmakta dırlar. Bunları söyleyenler ya Tarih Tezi'ne hiç bakmamış, ya da okuru aldatma amacı güdüyor. Aksoy (1982:141-147) onlara şu keskin yanıtı veriyor.

yakıştırma daha doğrusu yanlış²⁰ olan bu görüş sözde Atatürk'ün 3 Ekim 1934'te İsveç Velihtına verdiği akşam yemeğinde yaptığı konuşma ile de ima edilmiştir.

Altes Ruvayal; Bu gece ulu konuklarımıza, Türkiyeye uğur getirdikle rini söylerken, duygum, tükel özgü bir kıvançtır. Burada kaldığınız uzca sizi sarmaktan hiç durmayacak ilk sevgi içinde, bu yurttan, yurdu nuz için beslenmiş duyguların bir yankısını bulacaksınız. ... Avrupanın iki bitim ucunda yerlerini berkiten uluslarımız, ataç özgür lüklerinin tüm ıssıları olarak baysak, önürme, uygunluk kıldacıları olmuş bulunuyorlar; onlar, en güzel utkuyu kazanmaya anıklanıyorlar: baysal utkusunu.²¹...

Oysa, Atatürk eğer "özleştirme"den geri dönmek isteseydi öyle bir ortamda ne öz türkçe bir konuşma yapmasına ne de kararı uygulamak için bir kuram geliştirilme sine gerek yoktu; çok daha kolay bir çözüm yolu

---

Tutalım ki, (yerli türkologlara göre) Güneş-Dil Teorisini biz (1932-1982 TDK) yanlış yorumluyoruz ve Atatürk iki üç yıl özleştiricilik yaptıktan sonra Güneş-Dil Teorisi ile eski dile dönmüştü. Bunu kabul etmek neyi değiştirir? 1932'de başlayan özleşme akımı durmuş mudur, gittikçe genişleyip güçlenmiş midir?

Denilmek istenmiyormu ki "Atatürk özleştiricilikten vazgeçtiğine göre bi zim de vazgeçmemiz gerekir"? Gerekseydi, buna "vazgeçme" tarihinde uyulmaz mıydı? Böyle bir dönüşün olmaması, özleşmenin sürüp gelmesi neyi kanıtlar? Atatürk'e karşın ulusun özleştirme eyleminde direndiğini mi, yoksa Atatürk'ün özleştirmeden vazgeçtiği savının yanlışlığını mı? Elbette ikinci sini. Çünkü ulus, hiç bir zaman Atatürk'e ters düşmediği gibi Atatürk de hiç bir zaman ulusçuluk, halkçılık ve bağımsızlık ilkelerine ters düşen bir yol tutmamıştır.

²⁰ Bk. Behar 1992.

²¹ Tükel: tam, özgü:özel, kıvanç: zevk, uzca: sürece, berkiten: belirleyen, ataç:ata ile ilgili, ıssı: sa hip, baysak:huzur, önürme:ilerleme, kıldacı: etmen, utku:zafer, anıklanmak: hazırlanmak, bay sal: barış,... (Levend 1972: 424-)

bulunabilirdi²². Gerçek olan şu: o konuşma ilk önce Atatürk'ün günlük Türkçesiyle yazılmış ondan sonra, metindeki A rapça ve Farsça sözcükler yerine "**Tarama Dergisi**"nden, o günün başvuru olan "ika me" (yerine koyma) yoluyla öztürkçeleri seçilip konmuş²³ (Levend 1972: 426), bir tür satır-arası çeviri yapılmıştır. Söz konusu metin ile Atatürk'ün sonraki yıllarda yaptığı konuşmaların dili karşılaştırılarak onun özleştirmeyi bıraktığı ileri sürülemez²⁴. Böyle bir yorum yapılmadan önce dilin neler içerdiğinin iyice öğrenilmesi ve sonra Tarih Tezi'ne bakılması gerekir. Bu işle mi öyle yorumlayanlar Osmanlıca'nın bir yabancıdil olduğunun farkında bile değil. Nitekim Atay (1953:71), "*bu devrin yazıları Osmanlı ca tercümeledir. Gene Osmanlıca düşünüyorduk ama, artık sade dediğimiz Türkçe ile yazıyorduk*", sözüyle o uygulamaya tanıklık etmektedir²⁵. Eğer Atatürk özleştir

²² O yıllarda İsviçrede bulunan Afetinan'a yazdığı mektuplarda Atatürk'ün :*"Sen de bana dilbilim üzerine birtakım kitaplar gönder (1935), "Bence Güneş-Dil Teorisi tutmuştur, ...Gönderdiğim uygulama notlarını ....belki dilbilim profesörünle birlikte inceler ve eleştirir, onun da görüşünü bana bildirirsin (1936), " Gece uğraşımız bildiğin gibi dil dersleri, gündüz de yalnız olarak bu sorun üzerinde birkaç saat çalışıyorum" (1937) dediklerine bakılırsa öyle bir düşünceden izler yok.*

²³ Dilaçar (1975:484) o tür özleştirme anlayışının o sıralarda yaygın olduğunu belirtmek tedir: "1934 yılında Akşam gazetesinde Necmettin Sadak'ın yanına gitmiştim.Yazısını Osmanlıca yazdı ve özleştirmesi için ikameciye (değiştirici) gönderdi. "*Tarama Sözlüğü*"nden istediği kelimeleri seçerek yazıyı Türkçeleştirmişti". Bu yol çok kötü bir dil-içi çeviri uygulaması olarak görülebilir.

²⁴ Oysa o günkü devrimin çerçevesinin sözlükle sınırlı tutulduğunu göz ardı ediyorlar. Dahası, kendileri tek bir Türkçe terim yapmıyorlar. "**Yaşayan dil**" olarak Ömer Seyfettin ile Ziya Gökalp döne mini örnek gösteriyorlar; ne var ki o dönemin dili de kopkoyu Osmanlıca. Böylece akan zaman akan dil duran zamana duran dile dönüştürülüyor.

²⁵ "*Dilde Türkçülüğe ilk katılmış olanlar arasındayım... Biz o vakit terkibleri çözmekle ve yeniden yabancı şekil yaratmamakla yetiniyorduk....Türkçeden, kendi kaidelerine göre, kelimeler üretme ve konuşma diline geçemiyen kelimeleri Türkçeleriyle değiştirme devrine*

meden vazgeçmişse, sonraki yıllarda türkçeleştirme çalışmalarına katılmış olması nasıl açıklanabilir?

Dil Devrimine karşı olan türkologlara²⁶ bakarsanız, sözde Atatürk o son yoru mu aşırı özleştirmeciliği durdurmak için ortaya atmış. Amacı ise, halkın anladığı ve "yaşayan dil"de kullanılan ama "yabancı = Osmanlı" kökenli olarak nitelenen sözcüklerin Türkçede kalmasını sağlamak, onların özleştirilmesinin önüne geçmekmiş. Devrim karşıtları ile "Atatürk'ün Dil Devrimi" arasındaki ilişkiyi kuran o yorumla, Dil Devrimine karşı olanlar da "dilde Atatürkçü" sanılmaktadır²⁷. Bu, "laik"liğin dinci par tilerce yorumuna benziyor. Özleştirme çalışmalarını bir süre aksatan o belirsizlik 1936'da şöyle genişletilmişti. "Eğer öteki dillerin Türkçeden çıktığı doğruysa, o za man Arapça, Farsça, Latince, Yunanca, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca,..., dillerinden Türkçeye alındığı ileri sürülen sözcüklerin kökleri aslında o dillere Türk çeden geçmişlerdir. Öyleyse, kökleri Türkçe olan o sözcükleri Türkçeden atmaya (= özleştirmeye) gerek yoktur. Uzun, yorucu çalışma gerektiren **köken arama** işi, ne yazık ki, *bütün dillerin Türkçeden çıktığı* ileri sürülerek sona erdirilmişti.

---

giriyorduk. Artık Türkçe düşünüp Türkçe yazacaktık. Eski beyinler için bu yeni işleme denemesi hiç şüphesiz güçtü, külfetli idi..."

²⁶ Rus-İngiliz emperyalizmi rekabetlerinin dürttüğü araştırmaların ürünü olan Türkoloji, ger çek bir tarihçilik olmaktan ziyade tarihsel bir etnologiyuktur. Türkçü Türkolojinin görüşü açısından 'Türk' tarihinde gözükken ... ilkel bir uygarlık birimi oluşu için bir gelişkidir. Atatürk'ün tarih anla yışına karşı asil kızılca kıyametin Türkologlardan gelmesi daha da şaşılacak bir şeydir (Berkes 1975: 240-41).

²⁷ Oysa, gerek 1946 sonrasında .DTCF'nde dilbilim çalışmalarının dondurulması, M.E. Ba kanı Sırer'in baskılarıyla aydınların ezilmesi, gerekse *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde* bir "*Dil bilim Bölümü*" açılmasının engellenmesi, ulusal kimliğin belirleyici ögesi olan Türk diline karşı bir tutum dur, hiçbir biçimde "*Atatürkçülük*"le bağdaş tırlamaz.

Yazılmasına Atatürk'ün katkıda bulunduğu sanılan "Türk Dili İçin" (Arsal 1930) adlı kitapta "Latince terimler almak"la ilgili görüş gibi "Arapça sözcükleri Türkçe saymak" görüşünün de tutarlı bir görüş olmadığı (s.385) belirtiliyor. Oyleyse Güneş-Dil kuramının son aşamasındaki aşırılıkları savunan ırkçı, Osmanlıcı akımlar 1930 öncesinde de var. Yine aynı kitapta 1924 öncesinde Ziya Gökalp (1876-1924) hayattayken yazıldığı anlaşılan şu sözler derleme çalışmalarına bakışı yansıtır: "Ziya Gökalp bilmelidir ki, bugün yazı dilinde kullanılmayan 'agu, sayrı (hasta), gözgü (ayna),... gibi öztürkçe kelimeler beş, otuz, kırk değil, birkaç binden ibarettir "(s.474).

1938 yılında TBMM'ni açış konuşmasında Atatürk, "TDK türlü bilimlere iliş kin türkçe terimleri saptamış ve böylece dilimiz yabancı dillerin etkisinden kurtulma yolunda köklü adımını atmıştır" (Deligönül 1982:33) dediğine göre, Güneş-Dil kura mıyla güdülen amaç, yabancı terimleri Türkçe göstermek olamazdı ²⁶. Bu, Turancı'la rın işi olsa gerek.

Nitekim Ortaasyada yaratılan bir uygarlığın varlığını , ve o uygarlığın çok eski lere uzanabileceğini öğrendiği zaman, Atatürk daha 1933 yılında "Ne mutlu Türküm diyene", sözü ile o coşkulu sevincini dile getirmiş,

---

²⁶ Tıp terimleri üzerinde önemli çalışmalar yapmış olan Zeren (1942) son yılları şöyle değerlendiriyor : "milli bir tez olarak ortaya atılan ve o zamana kadar yabancı saydığımız keli meleri Türkçe kabul eden (1936) Güneş-Dil Teorisi'yle duraklayış devri başlar.... Bu gidişten, aliko yucular sevindi, yenileyiciler üzüldü.... terimlerde kararsızlık başgösterdi". Öğretim yapmanın güç leşmesi üzerine, terimlerin türkçeleştirilmesi kaçınılmaz duruma gelmiş, en başta ilk ve orta öğretim terimlerinin türkçeleştirilmesine karar verilmişti. Atatürk, bu alanda da öncülük etmişti.

1936'daki Türk Dil Kurultayına gelen yabancı bilim adamlarının çoğunluğu açıklama ve çalışmaların ilginç bulmuşlar, ama, ileri sürülen görüşlere, inceleme yapmadan katılmıyacaklarını bil dirmişlerdi. Çalışmaların durmasının gerçek nedeni Atatürk'ün sağlığının iyiden iyiye bozulması, uluslararası dengelerin değişmesiydi.

Ankara-Kızılaydaki bugün iyice bozulmuş olan Güven Parkı'na bir anıt diktirerek alınca: "**Türk, ögün, çalış, güven**" sözünü yazdırmıştı (Dilaçar, 1963:45).

O gün için dilde zenginlik sözcük sayısı ile -her Batı dili, örneğin Fransızca sözcüğe karşılık bir Türkçe sözcük bulunması ile , yani çevirisel bir eşitlikle ölçülü yordu (Özgü 1933:35, Koşay 1963: 138). Tutulacak yeni yollardan biri yeni karşılık lar ortaya atmak, ve tutunanları sözlüğe almaktı. Onun için '*tarama*' yoluyla Doğu Türkçesi kaynaklarına başvurulmuş, '*derleme*' yoluyla da halkın dilinde bulunan söz cükler ulusal düzeyde bir katılımı toplanmıştı. Sözcüklerle birlikte ekler de derlene rek eski ve yeni türetme yolları işletilmiş, ancak yazı dilinde henüz işlenmemiş olan o biçimlerle alımlı metinler üretmek kolay olmamıştı (Tankut 1963:117, İmer 1976).

21 Haziran 1934'te çıkarılan **Soyadı Yasası** ile Türkçe yeni sözcükler ilk ön ce soyadı olarak kullanıma girdi. Bu, uygarlık açısından da 'Türk'ün bir ırk adı olarak kullanılmadığı yorumuna uygundu (Berkes 1975). **Batı kaynaklı sözcükler Türkçe kabul edilecek, ama o sözcüklerin yalnızca kökleri alınacak, türevleri asla kullanılmayacaktı.** Tem> der, symbol>sim, image>im,fon, şov,...gibi köklerden ancak Türk çe ekler ile türetme yapılabilirdi (Hatiboğlu 1963: 143,145).

Sonuç olarak, "**Güneş-dil Teorisi**" bir dil kuramı değildi; öyle de sayıla mazdı. O, tarih tezine bağlı bir varsayımdı. Sonradan, ırkçı-Turancı bir saptırma ile abartıldı; Atatürk'ü anlayamamış olan aydınlarca, işin kolayına kaçılarak, kökensel bir sözlük kuramına dönüştürülmek istendi. Karşı-devrimci türkologlar da onu özleştirmeyi bir karalama aracı olarak kullanabileceklerini sandılar²⁹.

²⁹ G.L. Lewis, (1997) yazısında şunları söylüyor. "Heyd 1954'ü okuyan herkesin Dil Devri mi'nin *tragicomic* (acıklı-güldürülü) öyküsünü biraz bilirler" (satır14-17) diyor,..." *Dilden çıkarılacak her Arapça, Farsça*

GÖNDERMELER

- Akarsu, B. (1978), Atatürk Devrimi ve Yorumları, TDK y. Ankara.
- Akçura, Y. (1928), Türkçülük (Türkçülüğün Tarihi Gelişimi), Türk Kültürü y. 23, 1978.
- Aksoy, Ö.A. (1976) Gelişen ve Özleşen Dilimiz, TDK y. Ankara.
- (1981), "Atatürk Tutuculuğa mı Yönelmişti ?", DİL GERÇEĞİ, TDK y. 1982 s. 141-147.
- Arsal, S.M. (1930), Türk Dili İçin, İstanbul.
- Atay,Falih Rifki (1953) Niçin Kurtulmamak, Varlık y.

---

sözcüğe karşılık Türkçe bir sözcüğün bulunması için Söz Derleme Seferberliği başlatılmasının (1932-) ardından bir süre geçip de o işin olamayacağı anlaşılınca, kökeni ne olursa olsun, halkın dilinde geçen bütün sözcüklerin Türkçe sayılmasına karar verildi" (satır 24-27),... "Bunu sağlamak için Atatürk, doğruluğuna inandığı Güneş-Dil Teorisini ortaya attı" (satır 12) yanılığını ileri sürüyor. Bu yazının (2-9) sayfalarında ve 13.,17.,19.,20. dipnotlarda yinelenen görüşleri verdikten sonra onları anı türünden belgelerle destekliyor. Bugün, devlet-dairesi-TDK içindeki yerli türkologların, Atatürk'ün mirasını ortadan kaldıran 12-Eylül Darbesi liberal yöneticilerini de yanıltmış olabilecek, görüşlerine yakın (bu yazıda geçen 4. yorum, s.7-9) bir açıklamayla Güneş-Dil Teorisine ilişkin (zorlama) yorumunu bitiriyor.. Ancak *Türk Dil Kurumu* (1932-1982), halka rağmen, inatla (ona göre haklılığı ayrıca tartışılacak olan) özleştirmeyi sürdürmeseydi, Atatürk'ün "**Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması**" isteği doğrultusundaki çalışmalar başarıya ulaşamayacaktı diyor. Ardından da "TDK'nu ulusla bir sayan Ömer Asım Aksoy'un (1982: 144-145), özleştirmede -hoşgörülemez bir saldırı ile- Atatürk'ün yolundan gittiklerini söyleyenleri savunan şu sözlerini yenmek güç olacaktır", dönüşünü de ekliyor.. (Bk. dipnot 20).

Lewis, Aksoy (1981)'deki "Atatürk'ün özleştirmeden hiçbir zaman vazgeçmediği", görüşüne katılıyor ve "**O'nun özleştirmeye katıldığını yadsımanın tarihi yanıltmak olacağı**"nı söyleyerek yazısını bir bakıma bağlıyor. Bu incelemenin daha önce yazılanlardan ayrılan tek yanı burası. O türden yazılar artık, konuya kolay ve amaç-dışı yaklaşımlar olarak nitelenebilir.

- Atilla İlhan (1977), "İki Elimiz Yakalarındadır", Cumhuriyet 8.4.1997.
- Banarlı, N.S. (1972), Türkçe'nin Sırları, Kubbealtı y. İstanbul.
- Banguoğlu, T. (1945), "Devlet Dili Türkçe", V.T.D.Kurultayı, 1945, 42-70.
- " (1981), "Yaşayan Türkçemiz", Tercüman y. s.69.
- Barenton, N.H.(1936), "Dillerin Menşei ve Türkçe'nin Menşei", III.TDK s.303-310.
- Behar, Büşra E. (1992), İktidar ve Tarih: Türkiyede "Resmi Tarih" tezinin oluşumu (1929-1937)" Afa y.
- Berkes,Niyazi (1975), Batı Sorunu, Bilgi y.
- (1982), Atatürk ve Devrimler, Adam y.
- (1997), Unutulan Yıllar, İletişim y.
- Bursalı Tahir Bey (1898), "Türklerin Ulum ve Fünuna Hizmetleri", İstanbul 1911
- Ceyhun,D.(1992), Ah Şu Biz Karabıyıklı Türkler, E-Yayımları, İstanbul.
- Deligönül, M.(1982), Atatürk'ten Seşmeler, TDK y. Ankara.
- Demircan, Ö. (1996) "Türkçe Yansımaların Özüne Doğru", Dilb.Araşt. 1996.
- (1997) "Türkçede Nedenli Göstergeler: Yansımalarda Anlamlama", (İmer-Uzun 1997: 191-206)
- Dilaçar,A.(1963), "Atatürk ve Türkçe", TDK 1963 içinde s41-52.
- "(1975),"Kemalizmin Dil ve Tarih Tezi",ATATÜRK DEVRİMLERİ, I. Sempozyumu Bildirileri,İÜAE y.467-485.
- Dilmen,I.N.(1936),.Türk Dil Bilgisi Dersleri, (Güneş-Dil Teorisinin Esasları),İst.79 s.
- Dilemre,S.A.(1949), Dil Devrimi İçin , I , II , TDK s.23
- Ercilasun;A.B.(1984),Dilde Birlik ,Cönk y.İstanbul.
- Ertop,K. (1963), "Atatürk Devriminde Türk Dili",TDK (1963), s. 53-102.

- Eyüboğlu,S.(1955), "Tarih ve Türkiye Üzerine soruşturmaya cevap",SANAT ÜZERİNE DENEMELER ,Cem y.1974,544-547.
- Fishman, Yoshua (1973), "Language and Nationalism:Two İntegrative Essays" Newbury House Publ.
- Gökberk,M.(1978), "Tarih Bilinci",ÖMER ASIM AKSOY ARMAĞANI, TDKy.115-123.
- Gökalp Z:(1923), Türkçülüğün Esasları, (Hz. M.Kaplan),Kültür Bakanlığı MEB İstanbul 1976.
- Güvenç,B. (1993), Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı y. Hacıeminoğlu.N. (1975),Türkçenin Karanlık Günleri, İstanbul ,s.97
- Halman, T. (1990), "Güneş-Dil Tutulması", Milliyet 25.5.1990.
- Hatiboğlu,V.(1963), "Atatürk'ün Dilciliği" ve "Atatürk'ten Üç Anı", TDK (1963) s. 9-22,141-145.
- İmer,K. (1976), Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi, TDK y. Ankara.
- (1973), "Türk Yazı Dilinde Dil Devriminin Başlangıcından 1965 Yılı Sonuna Kadar Özleşme Üzerine Sayıma Dayanan Bir Araştırma", Türkoloji Derg. V/1, 175-190.
- İmer,K. ve Uzun.N.E. (Hz) VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri, A.Ü. Basımevi , 1997, Ankara.
- İnan, A. (1936), "Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar I, İstanbul.
- İz. F. (1983), "Cumhuriyet Devrinde Türk Yazı Dilinin Gelişmesi", TDK (1983) 173-189.
- Kafesoğlu,İ. (1977), Türk Milli Kültürü, TKAE y. no:46.
- Karaosmanoğlu, Y.K. (1963), "Atatürk ve Türk Dili", TDK (1963), s. 103-110.
- Koşay, H.Z. (1963), "Atatürk ve Dilimiz", TDK (1963),s.137-140.

- Korkmaz, Z. (1963), "Türk Dilinin Tarihi Akışı içinde Atatürk ve Dil Devrimi", Ankara.
- (1973), "Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi", A.Ü.Türkoloji Derg. V/1, s.97-114.
- (1985), "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", TD Mayıs 1985, sayı 401.
- Kütükoğlu, B.(1966), "Türkçenin Tasfiyecilik Çıkmazı", Sabah, 24.7.1966.
- Kvergiç, H.V.(1935), "La Psychologi de quelques éléments des langues Turques", Viyana (III. TDK'ndaki bildirisi ve Levend 1972'deki özet).
- Landau, J.M. (ed), Atatürk and the Modernisation of Turkey, Westvisw Press, 1984.
- Levend, A.S. (1949), Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3. bs. TDK 1972.
- Lewis, B. (1984), "Atatürk's Language Reform as an Aspect of Modernisation in the Republic of Turkey" (ed.J.M.Landau (1984), s.195-213.
- (1997), "Turkish Language Reform: The Episode of the Sun-Language Theory" Turkic Languages 1, 25-40.
- Mayokan, İ.M. (1936), "Güneş Dil Teorisi Üzerine Çözümleme Uygulamaları", III. TDK. Bildirileri.
- Mustafa Celaledin Paşa (1869), Les Turcs Enciens et Modernes, Courier d'Orient y.
- Müller, Max (1861), Lectures on the Science of Language, London, 295-96.
- Özdem, R.H. (1936), Dil Türeyiş Teorilerine Toplu Bir Bakış, TDK y. 1944.
- Özgü, M. (1963), "Atatürk'ün Dilimiz Üzerine Eğilişi, TDK (1963) s.23-40.
- Samih Rifat Bey (1922), Türkçede Tasrif-i Huruf Kanunları ve Tekellümün Menşei, Ankara , s.23-42

- Samoilovic, (1936), "Türkiye ile Sovyetler Birliğinde Başlıca Dilcilik Meseleleri ve Dil Kuruluşunun Pratiği", III. TDK Bild. s. 319-327.
- Sertkaya, O.F. (1979), "Atatürk'ün Dil Politikası" I,II,III, Tercüman 1981:11-15.
- Tankut, H.R. (1936), Güneş Dil Teorisine Göre Dil Tetkikleri I, TDK y. İstanbul (1963), "Atatürk'ün Dil Çalışmaları", TDK y. (1963).
- Tekin, T. (1975), "Atatürk'ün Dil Reformu", Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyum Bildirileri, İ.Ü.A.E. y. ,s.488-.
- Tercüman Gazetesi (1979), Yaşayan Türkçemiz I,II,III; İstanbul.
- Turan, O. (1965), "Türk Dili Buhranına Toplu Bakış", TKAE (1966), s.24.
- Türk Dili Dergisi (1933-), sayılar 1-10, TDK y.
- TDK (1932-) Türk Dil Kurultayı Bildirileri 1932,1934,1936,1942,1945,1949, TDK y. (1934), Tarama Dergisi, TDK y.
- (1935), Osmanlıca'dan Türkçe'ye Cep Kılavuzu, TDK y.
- (1935), Türkçe'den Osmanlıca'ya Cep Kılavuzu, TDK y.
- (? 1935) , Etimoloji, Morfoloji, Fonetik Bakımından Türk Dili, TDK y.
- (1963), Atatürk ve Türk Dili, TDK y.
- (1983), Macit Gökberk Armağanı, TDK y.
- TKAE (1966), Türk Dili İçin III, Ankara.
- TTK (1932-) Türk Tarih Kurultayı Bildirileri 1932,1937, (TTK-Belleten içinde) TTK y.
- (1937), Belleten , s. 3-9, Ankara.
- Zeren, Z. (1942), "Tıp Terminolojimizdeki Reform", TDK IV (1942), s. 329-39

